

УДК 342.92

## ЗАКОНОДАВСТВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ У СФЕРІ ЗАХИСТУ ЕКОНОМІЧНИХ ІНТЕРЕСІВ СПОЖИВАЧІВ

Приступлюк В.Л., здобувач  
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

Статтю присвячено висвітленню аналізу сукупності законодавчих актів Європейського Союзу, що містять норми матеріального права та входять до складу законодавства Євросоюзу про захист економічних інтересів споживачів. Крім того, було виділено основні договірні права споживачів, які закріплені законодавцем у праві Європейського Союзу.

**Ключові слова:** *Європейський Союз, споживач, економічні інтереси, Директива, договірні права.*

Статья посвящена освещению анализа совокупности законодательных актов Европейского Союза, содержащих нормы материального права, и которые входят в состав законодательства Евросоюза о защите экономических интересов потребителей. Кроме того, были выделены основные договорные права потребителей, которые закреплены законодателем в праве Европейского Союза.

**Ключевые слова:** *Европейский Союз, потребитель, экономические интересы, Директива, договорные права.*

Prystupliuk V.L. EU LEGISLATION IN THE SPHERE OF PROTECTION OF ECONOMIC INTERESTS OF CONSUMERS

The article deals with the analysis of EU legislative acts comprising the rules of substantive law and are a part of EU legislation on protection of economic interests of consumers. Moreover, the key contractual rights of consumers stipulated by the legislator in the European Union law were outlined.

**Key words:** *European Union, consumer, economic interests, Directive, contractual rights.*

Сфера захисту прав споживачів (офіційна назва в джерелах права ЄС “consumer protection”) сьогодні є однією з найбільш активно розвинених сфер співробітництва держав-членів ЄС та сфер компетенції його керівних органів (інститутів), в рамках якої останні видали загальне інтеграційне законодавство і продовжують роботу щодо його вдосконалення [1].

Актуальність дослідження законодавства Європейського Союзу у сфері захисту прав споживачів обумовлена насамперед спільністю кола завдань і проблем в цій галузі, а також можливістю використання корисного досвіду ЄС для вдосконалення українського законодавства у сфері захисту економічних інтересів прав споживачів. Крім того, більшість наукових праць, які були опубліковані з цієї теми, нині застаріли через нещодавню модернізацію і часткову кодифікацію законодавства ЄС про захист прав споживачів (Директива 2011/83/ЄС від 25.10.2011 р. про права споживачів, що вступила в дію 13.06.2014 р.).

**Метою статті** є комплексне дослідження положень установчих договорів та виданих на їх основі законодавчих актів Європейського Союзу, а також розвиваючи і доповнюючи їх іншими правовими актами інститутів ЄС у сфері захисту економічних інтересів прав споживачів.

Особливу увагу приділено вивченню монографій, статей та інших робіт, присвячених компетенції та законодавству

ЄС у сфері захисту прав споживачів. Серед авторів робіт такі вітчизняні та європейські вчені: К.М. Беліков, Т.Т. Боргоньо, С. Везерілл, А.А. Виноградов, Г. Дейвіса, Х. Міклітц, М.В. Нікотенева, А.С. Зайковска, Ю. Зграйко, Е. Террін, Ю.Б. Фогельсон, І. Хондїус, Е.А. Шелепін та ін.

Законодавство у сфері захисту економічних інтересів споживачів охоплює правове регулювання тих суспільних відносин, які виникають в процесі узгодження, укладення та виконання угод за участю споживачів.

Сукупність законодавчих актів у сфері захисту економічних інтересів прав споживачів можна класифікувати на загальну і особливу частини.

Загальна частина – це законодавчі акти, які формують правове регулювання захисту договірних прав та економічних інтересів споживачів в цілому. Це законодавчі акти, що стосуються всіх сфер суспільних відносин, що виникають між підприємцем і споживачем з приводу угод за участю споживачів.

До основних законодавчих актів загальної частини слід зарахувати не тільки законодавчі акти матеріального права, а й законодавчі акти процесуального права, що регулюють відносини споживачів і підприємців при вирішенні спорів. До таких актів належать: Регламент 1215/2012 про юрисдикцію, визнання і примусове виконання судових рішень у цивільних та комерційних справах [2, р. 1–32]; Регламент



593/2008 про право, що підлягає застосуванню до договірних зобов'язань ("Рим I") [3, р. 6–16], а також Директива 2009/22/ЄС про забезпечувальні заходи, які приймають суди для захисту інтересів споживачів [4, р. 30–36]. Ці акти мають істотне значення для всіх сфер правового регулювання щодо захисту прав споживачів в ЄС.

Єдиним законодавчим актом у сфері послуг, який можна зарахувати до загальної частини законодавчих актів Європейського Союзу щодо захисту економічних інтересів споживачів, є Директива 2006/123 / ЄС від 12.12.2006 р. про послуги на внутрішньому ринку [5, р. 36–68] (в літературі також іменована як Універсальна Директива про послуги). Цей документ встановлює загальні правила надання послуг на території Європейського Союзу, зокрема і послуг, що надаються споживачам.

У преамбулі до Директиви 2006/123/ЄС законодавець, визначаючи цілі прийняття нормативно-правового акта, посилається на доповідь Європейської Комісії «Про стан внутрішнього ринку послуг» [6]. У доповіді Європейської Комісії представлено невтішні відомості про те, що досі існує велика кількість внутрішніх бар'єрів для розвитку транскордонного надання послуг на внутрішньому ринку. Отже, основна мета прийняття Директиви 2006/123 / ЄС – це скоротити кількість бар'єрів на внутрішньому ринку для транскордонного надання послуг, оскільки «послуги є двигуном економічного зростання і складають 70% вального внутрішнього продукту та робочих місць у більшості держав-членів, така фрагментація внутрішнього ринку негативно впливає на всю європейську економіку, і зокрема на конкурентоспроможність малих та середніх підприємств та на пересування працівників, заважає споживачам мати доступ до більш широкого вибору послуг за конкурентними цінами».

Крім цього, у Директиві 2006/123/ЄС зазначено, що вона узгоджується із законодавством у сфері захисту споживачів, а саме з Директивою 2005/29/ЄС Європейського парламенту та Ради від 11.05.2005 р. про недобросовісну комерційну практику підприємств щодо споживачів на внутрішньому ринку («Директива про недобросовісну комерційну практику») [7, р. 22–39] і Регламентом 2006/2004/ЄС Європейського парламенту та Ради від 27.10.2004 р. про співпрацю між національними органами, уповноваженими здійснювати нагляд за застосуванням законодавства у сфері захисту споживачів («Регламент про співпрацю у сфері захисту споживачів») [8].

Послуги, які регулює Директива 2006/123/ЄС, можна поділити на три типи:

- 1) послуги, що надаються виключно підприємствам;
- 2) послуги, що надаються та підприємствам і споживачам;
- 3) послуги, що надаються виключно споживачам.

Наявність у Директиві правових норм, що регулюють суспільні відносини з приводу надання всіх типів зазначених послуг, підтверджує універсальність Директиви 2006/123/ЄС та охоплює правове регулювання ключових аспектів суспільних відносин, що виникають при наданні послуг, серед яких такі:

- інформація, яку отримують постачальники і одержувачі послуг;
- можливість отримати послуги віддалено або через пункти одного вікна;
- дозвільний порядок доступу постачальників до надання послуг, який може встановлювати держава-член ЄС;
- забороняються і підлягають оцінці з боку держав-членів ЄС вимоги, пропоновані до діяльності з надання послуги;
- вільне пересування послуг та вилучення;
- права одержувачів послуг (зокрема, споживачів), які містять положення про недискримінацію і заборону обмежень прав одержувача послуг державою-членом ЄС і встановлення додаткових правил або обмежень для одержувача послуги; умови сприяння держав-членів ЄС одержувачам послуг;
- якість послуг;
- співробітництво держав-членів ЄС в галузі надання послуг.

Щодо цього переліку дозволених Директивою проблем у сфері надання послуг значимо, що нетипові послуги, які надаються споживачам, регулюються спеціальним законодавством Європейського Союзу в тій частині, в якій не врегульовані Директивою 2006/123/ЄС.

Далі необхідно розглянути цілий блок нормативно-правових актів, які за своїм змістом і предметом правового регулювання також належать до загальної частини законодавчих актів у сфері захисту договірних прав та економічних інтересів споживачів.

Такі нормативно-правові акти необхідно розглядати у взаємозв'язку, оскільки вони формують правове регулювання суміжних суспільних відносин, а саме договорів за участю споживачів і пов'язаних з ними гарантій для споживачів. Крім того, ці нормативно-правові акти розглядалися спільно при здійсненні перегляду нормативно-правових актів у сфері захисту договірних прав споживачів.

Нині після перегляду законодавства у сфері економічних інтересів споживачів цей блок складається з трьох документів:

1. Директиви 93/13/ЄЕС про несправедливі умови в договорах зі споживачами;

2. Директива 1999/44/ЄС про деякі аспекти продажу споживчих товарів і пов'язаних з ними гарантій;

3. Директива 2011/83/ЄС про права споживачів, що змінює дві вищевказаних директиви і скасовує директиви 97/7/ЄС та 85/577/ЄЕС.

Як зазначено в преамбулі до Директиви 93/13/ЄЕС, «більш ефективного захисту споживачів можна домогтися, прийнявши єдині норми права з питання несправедливих умов у договорах зі споживачами». Законодавець, сприймаючи споживача як більш слабку сторону в зобов'язаннях, вважає, що захист споживача від необдуманих вчинків, від непрочитаних умов договору є прямим обов'язком ЄС.

У зв'язку з цим ст. 3 Директиви 93/13/ЄЕС вважає несправедливою умову договору, яка окремо не обумовлювалася сторонами, та при цьому споживач не мав можливості вплинути на наявність або відсутність у договорі такої умови. Крім цього, у Директиві 93/13/ЄЕС згадується, що в додатку до Директиви 93/13/ЄЕС узгоджений індикативний і невичерпний список несправедливих умов. Отже, законодавець намагається полегшити роботу для суден, характеризуючи несправедливі умови, які можуть бути враховані у споживчі договори.

Необхідно також зазначити, що Директива 93/13/ЄЕС застосовується як до договорів укладених у письмовій формі, так і до усних договорів.

До того ж такий підхід використовується і в Директиві 1999/44/ЄС та встановлює мінімальні гарантії для споживачів при купівлі товарів народного споживання.

На відміну від новітнього підходу Європейського Союзу до зближення законодавств, який називається «повна гармонізація», тобто підхід, що встановлює мінімальні гарантії, але несповна гармонізує законодавства держав-членів, а тільки підводить їх під ідентичні мінімальні межі. У цьому випадку мінімальні межі встановлено відносно гарантій дотримання прав споживачів.

У зв'язку зі змінним ставленням законодавців ЄС до ступеня гармонізації, яка необхідна на території ЄС, директиви 93/13/ЄЕС та 1999/44/ЄС були доповнені, що реалізувалося в Директиві 2011/83/ЄС про захист прав споживачів в частині додавання у вищезазначені директиви ст. 8 (а), яка встановлює процедуру повідомлення Європейської Комісії щодо прийняття державою-членом ЄС більш суворих заходів, ніж встановлені директивами.

Директива 2011/83/ЄС про права споживачів – це новітній правовий акт, який

став результатом перегляду та кодифікації правових актів. Повна гармонізація, що стала об'єктом діяльності інститутів ЄС останні кілька років, дає свої плоди у вигляді кодифікованих, оновлених, переглянутих правових актів, які більш чітко і широко вибудовують правове регулювання захисту економічних прав та інтересів споживачів.

Директива 2011/83/ЄС, крім зміни положень директив 93/13/ЄЕС та 1999/44/ЄС, скасувала положення директив 85/577/ЄЕС та 97/7/ЄС.

До загальної частини законодавчих актів у сфері захисту договірних прав та економічних інтересів споживачів також необхідно зарахувати нормативно-правовий акт, який регулює суспільні відносини споживачів у зв'язку із зазначенням ціни на товар. Цей акт також має відношення до всієї сфери споживчих угод, а зокрема до права споживачів на отримання достовірної і вичерпної інформації про товар.

Таким актом є акт ЄС про захист споживачів щодо зазначення ціни товарів запропонованих споживачам [9, р. 27–31]. Ст. 1 Директиви 98/6/ЄС встановлює закріплення правил зазначення ціни продажу товарів і ціни за одиницю товарів, запропонованих продавцями для споживачів з метою підвищення якості та ефективності споживчої інформації та полегшення порівняння цін на території ЄС. У Директиві 98/6/ЄС подано визначення понять «ціна продажу товарів», «ціна за одиницю товарів», «продукти, що продаються оптом», а також термінів «продавець» і «споживач».

Директива 98/6/ЄС передбачає, що на товарах повинна бути вказана ціна за одиницю та (або) ціна продажу товару, якщо вони не збігаються, то зазначенню підлягають обидві ціни. При цьому ціни повинні бути однозначними. Директива 98/6/ЄС передбачає, що держави-члени ЄС зобов'язані самостійно встановити достатні та ефективні заходи з відповідальності продавців за недотримання цих правил після їх імплементації в національне законодавство.

Особлива частина законодавства у сфері захисту договірних прав та економічних інтересів споживачів – це сукупність законодавчих актів більш вузького напрямку, які націлені на здійснення правового регулювання споживчих угод певного типу.

Вивчивши сукупність законодавчих актів ЄС про захист економічних інтересів споживачів, ми можемо виділити основні договірні права споживачів, які закріплені законодавцем у праві Європейського Союзу:

1) право на отримання достатньої інформації про товар або послугу;





2) право відмовитися від укладення договору на будь-якій стадії, навіть протягом певного періоду після його укладення без застосування наслідків розірвання договору;

3) право відмови або недотримання несправедливих умов договору при прийнятті та дотриманні всіх інших умов договору;

4) право на відшкодування збитків;

5) право на одержання кваліфікованої судового захисту.

Всі зазначені вище права мають різні формулювання та умови реалізації залежно від специфіки сфери конкретних договірних відносин щодо прав та економічних інтересів споживача.

На сучасному етапі розвитку відбувається процес внесення істотних змін в ті нормативно-правові акти, які були прийняті раніше. Цей процес пов'язаний з високими темпами науково-технічного прогресу і відтак і розвитку всього суспільства.

Європейська комісія ретельно підходить до аналізу документів, що вимагають змін, проводить консультаційні заходи з представниками споживачів, реалізуючи право споживачів бути почутими, яке було надано їм програмою ще 1975 р.

По суті, основні права споживачів у сфері договірних відносин не змінюються – вони набувають нових елементів і характеристики у зв'язку з появою нових суспільних відносин, нових товарів і послуг на внутрішньому ринку.

Отже, реалізація правотворчої компетенції законодавчих органів не припиняється після прийняття нормативно-правових актів, а здійснюється і на етапі, коли прийняті ними положення проходять апробацію в судовій практиці.

#### ЛІТЕРАТУРА:

1. Право Европейского Союза : учебник для бакалавров / под ред. С.Ю. Кашкина. – 4-е изд. – М. : Юрайт, 2013. – Т. 2 : Особенная часть. – 647 с.

2. Regulation (EU) No 1215/2012 of the European Parliament and of the Council of 12 December 2012 on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matter, 2012. OJ L 351, 20 December. pp. 1–32.

3. Regulation (EC) No 593/2008 of the European Parliament and of the Council of 17 June 2008 on the law applicable to contractual obligations (Rome I), 2008. OJ L 177, 4 July. p. 6–16.

4. Directive 2009/22/EC of the European Parliament and of the Council of 23 April 2009 on injunctions for the protection of consumers' interests, 2009. OJ L 110, 1 May. pp. 30–36.

5. Directive 2006/123/EC of the European Parliament and of the Council of 12 December 2006 on services in the internal market, 2006. OJ L 376, 27 December. pp. 36–68.

6. Report from the Commission to the Council and the European Parliament on the state of the internal market for services presented under the first stage of the Internal Market Strategy for Services. (COM/2002/0441 final) [online] Available at: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1404034234259&uri=CELEX:52002DC0441>.

7. Directive 2005/29/EC of the European Parliament and of the Council of 11 May 2005 concerning unfair business-to-consumer commercial practices in the internal market and amending Council Directive 84/450/EEC, Directives 97/7/EC, 98/27/EC and 2002/65/EC of the European Parliament and of the Council and Regulation (EC) No 2006/2004 of the European Parliament and of the Council ('Unfair Commercial Practices Directive'), 2005. OJ L 149, 11 June. pp. 22–39.

8. Regulation (EC) No 2006/2004 of the European Parliament and of the Council of 27 October 2004 on cooperation between national authorities responsible for the enforcement of consumer protection laws (the Regulation on consumer protection cooperation) Text with EEA relevance, 2004. OJ L 364, 9 December. pp. 1–11.

9. Directive 98/6/EC of the European Parliament and of the Council of 16 February 1998 on consumer protection in the indication of the prices of products offered to consumers, 1998. OJ L 80, 18 March. pp. 27–31.